

IV. fejezet

Civil szervezettől a tankönyvkiadóig – vázlatos kronológia

1990. március: Újraalakul a román állami kiadó kolozsvári magyar szerkesztősége. Az első szerkesztői feladat: az újrakiadásra kerülő magyar nyelvű általános és középiskolai tankönyvek első lapját, a „hőn szeretett” párttitkár fényképét kivágni. Sor kerül a tankönyvek tartalmi átdolgozására is, főleg a 80-as évek maximalista oktatásszemléletét tartalmazó részek átdolgozására. Példaként idézünk az 1989-ben kiadott, V. osztály (12 éves gyermekek) számára készült magyar nyelvű matematika-tankönyvből:

„A zéró racionális számot éppen úgy írjuk, mint a zéró természetes számot, azaz a 0-t, mivel hogy a zéró racionális szám a $0/1$ törttel egyenértékű törték halmazával meghatározott, és – megegyezés szerint – a 0 racionális számot a 0 természetes számmal azonosítjuk, és ugyanúgy írjuk.”

Kevésbé bonyolult, de hasonlóan jól érzékelteti a tankönyvek „magas tudományos szintjét” a XI.-es földrajztankönyvből kiragadott mondat:

„A bölények a fűtakaró teljes kihasználása érdekében időszakos vándorlások formájában nagy területeken kóboroltak.”

Ebben az idézetben érdemes figyelni a teljes kihasználás-ra, hisz ez benne volt a korabeli jelszavakban, a romániai szocializmus építőinek is arra kellett figyelniük a gyárakban és a szántóföldeken, hogy a teljes kihasználás megtörténjék.

1990–1992: Kezdetét veszi az ún. átmeneti időszak. Ez a tantervekben és tankönyvekben is érzékelhető, évente változik a különböző tantárgyak óraszama, fejezetek kerülnek a X.-es tankönyvből a XI.-es könyvbe, majd vissza. A tanárok és diákok számára legkedvesebb változás: szombaton Romániában sincs tanítás.

1993. május: A *Tribuna Învățământului (Tanügyi Újság)* című folyóiratban a román oktatási minisztérium közzéteszi a közoktatási reform első lépéseként a román nyelv és az első osztályos matematika

új tantervét, valamint az új tantervek alapján készítendő tankönyvek pályázati felhívását. A kisebbségek számára készítendő ábécés-könyvek tantervéről nem esik szó.

1993. július: Megalakul az Erdélyi Tankönyvtanács (ET). Alapítói, Péntek János egyetemi tanár és Székely Győző tankönyvszerkesztő, a tanács célját a következőképpen fogalmazták meg:

„Megteremteni a feltételeket színvonalas (alternatív) tankönyvek, valamint egyéb tanári és tanulói segédletek (munkafüzetek, példatárak, szöveggyűjtemények, segédkönyvek, audio- és videokazetták stb.) készítéséhez és kiadásához.”

A feladatok között olvashatjuk:

„a) Ösztönözni, segíteni és összehangolni az alkotó módon kísérletező pedagógusok, valamint a vállalkozó kedvű tanterv- és tankönyvírók, szerkesztők, lektorok és kiadók munkáját.

b) Állandó kapcsolatot biztosítani az erdélyi magyar tanterves és tankönyves munkacsoportok számára a hazai és magyarországi intézményekkel és munkacsoportokkal. ()

f) Pályázati felhívásokat közölni a hazai magyar sajtóban tanterv-kutatásra, tantervek kidolgozására, tankönyvelméleti vizsgálatokra, tankönyvírásra, fordításra, megteremtve a kapcsolatot a pályázók és a bírálóbizottságok között. ()

h) Állandó jellegű gyűjtőmunkával létrehozni egy erdélyi tankönyvtárat és egy pedagógus szakkönyvtárat az alkotó, kutató pedagógusok részére.”

1993 és 1997 között az ET a *Collegium Transylvanicum Alapítvány* keretében, 1997 után pedig a *Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége* keretében működött/működik önálló programmal. A működését kezdetben lehetővé tevő támogatók: az *MKM Határon Túli Magyarok Főosztálya*, az *RMDSZ Oktatási Főosztálya*, az *Illyés Közalapítvány* és a romániai *Nyílt Társadalomért Alapítvány*.

1993. október: A romániai magyar lapokban megjelenik az ET első (ösztöndíjas) pályázata magyar nyelvű tankönyvek, taneszközök készítésére (a felhívás összeállítói: Fóris-Ferenczi Rita oktatáskutató, Szilágyiné Németh Éva és Székely Győző tankönyvszerkesztők). A témakörök: magyar ábécéskönyv, beszédművelés és beszédfejlesztés

az elemi osztályokban, történelmi olvasókönyvek az V–VIII. osztályok számára, művészeti nevelés és népművészet a középiskolai oktatás számára, magyar nyelv és irodalom, lelki egészségtan, természet-tudományok (fizika, kémia, biológia, földrajz) és matematika, filozófia és közgazdaságtan. A pályázatra több mint 200 tanár, tanító jelentkezik.

1993. november: A kolozsvári Apáczai Csere János Elméleti Líceumban megrendezésre kerül a *Romániai Magyar Tanítóképzők Fóruma*. A résztvevők az udvarhelyi tanítóképző pedagógusaiból álló munkacsoportot bízzák meg az I–IV. osztályos magyar nyelvi nevelés tantervének kidolgozásával. Az 1994-ben elkészült tantervet a hazai tanítóképzők és a Nemzeti Tankönyvkiadó szakemberei is véleményezték.

1993. december: A kolozsvári Király utcai Béldi-palotában (a Művészeti Múzeum épületében) megnyílik az első erdélyi nemzetközi tankönyvkiállítás. A kiállítás szervezői az ET és az RMDSZ Oktatási Főosztálya, a magyarországi támogatók között található többek között az *Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum* és a *Nemzeti Tankönyvkiadó*. A kiállításon a legtöbb magyarországi tankönyvkiadó kiadványai is megtekinthetők. A kiállítást a megye hivatalos szervei (a Kolozs Megyei Könyvtár igazgatójának javaslatára) megpróbálják betiltatni, kifogásolván, hogy 20%-nál nagyobb a kiállításra kerülő magyar nyelvű könyvek száma (kísért a *numerus clausus*). A megnyitón magyar nyelven Dávid Gyula irodalomtörténész és szerkesztő mond beszédet, az ezt követő Irina Petraş (az EDP kolozsvári szerkesztőségének tagja) román „köszöntője” arról szól, hogy amíg Romániában minden tankönyv megjelenik a kisebbségek nyelvén is, Magyarországon a románul tanuló diákok nem juthatnak anyanyelvű tankönyvekhez.

1994. április 8.: A székelyudvarhelyi *Anyanyelvi Napok* keretében találkoznak a tantervi, tankönyvi megújításban érdekelt szakemberek. A megvitatott témakörök: az anyanyelvi képzés alaptantervének kidolgozása és ennek érdekében munkacsoportok létrehozása, a vizsgarendszer megújításának lehetősége, alternatív tantervek és tankönyvek kidolgozása a szórványban élők oktatási gondjainak enyhítésére.

1994. május: Kolozsváron erdélyi és magyarországi tankönyves szakemberek találkoznak. A különböző szakágak (tantárgyak, műveltségi területek) szakemberei módszertani munkacsoportokat hoznak létre, és újabb pályázatok kiírásáról, valamint pedagóguskönyvtárak létrehozásáról döntenek.

1994. december: A kolozsvári Báthory István Elméleti Líceumban rendezett tanácskozáson Alexandru Crișan, a bukaresti *Neveléstudományi Intézet* igazgatója ismerteti az új román közoktatási reform tervezetét.

1995. június 9.: Sepsiszentgyörgyön, a Székely Nemzeti Múzeum Lovagtermében megnyílik a második erdélyi nemzetközi tankönyvkiállítás. A kiállítás megnyitásával egyidejűleg a Mikes Kelemen Líceum dísztermében tanácskozás folyik a közoktatási reformról. A tanácskozáson a román Oktatási Minisztérium képviselői is jelen vannak.

1995. június 10.: Illyefalván, a Keresztény Ifjúsági Központban a *Kárpát-medencei Oktatásfejlesztési Tanácskozáson* magyarországi, felvidéki, kárpátaljai, szerbiai és horvátországi szakemberek is részt vesznek. Ezen a tanácskozáson fogalmazódik meg a *Régiók Magyar Tankönyvtanácsa* létrehozásának gondolata. A tanácskozás második napján az erdélyi magyar tankönyvszerzők bemutatják elkészült munkáikat. A bemutatón résztvevő magyarországi tankönyvkiadók képviselői több szerzővel megállapodnak a könyv magyarországi kiadásáról.

1995. szeptember: A Tankönyvtanács Kolozsváron sokszorosító műhelyt indít. A gyorsokszorozó gép beszerzéséhez az *Illyés Közalapítvány*, a *Romániai Nyílt Társadalomért Alapítvány*, az *MKM Határon Túli Magyarok Főosztálya* nyújt támogatást. A műhely az elkövetkező években több száz kiadvánnyal gazdagítja az erdélyi és határon túli magyar nyelvű oktatást szolgáló irodalmat.

1995. szeptember: A budapesti Határon Túli Magyarok Oktatási Tanácsának ülésén a régiók képviselői elfogadják a *Régiók Magyar Tankönyv- és Taneszköztanácsának* munkatervét. Az Erdélyi Tankönyvtanács mintájára a többi határon túli régióban is tankönyvtanácsok alakulnak.

1995. december: Új ábécéskönyv jelenik meg a moldvai csángó gyermekek számára. Szerzője Csicsó Antal, a román tannyelvű iskolákban tanuló kisdíákok számára írja meg az *Apró ábécé* című tankönyvét. A könyv a románul már író-olvasó gyermeket vezeti el az otthon, csángó nyelvjárásban hallott szavakon keresztül a magyar irodalmi nyelvhez. A könyv Forró Ágnes grafikájával készül a Tankönyvtanács műhelyében.

1996: Tanácskozások sorozata az új tanügyi törvény rendelkezései által bevezethető tantárgy, a *Kisebbségek története és hagyományai* oktatásáról. A román oktatási minisztériumban megrendezett tanácskozáson szakemberek vitatkoznak arról, hogyan értendő a tantárgy: mint a romániai kisebbség története, vagy mint a kisebbségben élők nemzetének története. A néhány évvel később megszületett magyar nyelvű tankönyv is ilyen címmel jelenik meg: *A romániai magyar nemzeti kisebbség történelme és hagyományai*. A kisdíák e cím alatt tanulhat Bethlen Gábor koráról!

1996. május: A Tankönyvtanács sokszorosító műhelyében elkészül az első egyetemi jegyzet: Szilágyi N. Sándor *Hogyan teremtsünk világot*.

1997. március: A megyei tanfelügyelőségek szervezésében 54 új választható tankönyv kerül bemutatásra. Ezek között egyetlen egy sem készült valamely kisebbség nyelvén (tehát magyar nyelvű tankönyv sem volt közöttük). A megyei felügyelőségeken tankönyvvel foglalkozó „illetékesek” nem tudnak választ adni arra a kérdésre: a kisebbségek nyelvén tanító pedagógusok miből választhatnak?

1997. április 1–3.: A kolozsvári Bethlen Kata Diakóniai Központban az *Erdélyi Tankönyvtanács* és a *Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége* rendezésében kerül sor a *Romániai Magyar Nyelvű Liceumok és Tagozatok Oktatási Fórumára*. A tanácskozáson erdélyi és magyarországi pedagógusok és tankönyves szakemberek mellett államtitkári szinten képviselteti magát a román oktatási minisztérium (Béres András államtitkár személyében), és jelen vannak a romániai közoktatási reform tervezői, vezetői is. A tanácskozást követő vacsorán, fehér asztal mellett sikerül megállapodni a reform és tankönyvpályáztatási iroda vezetőjével (Eugen Palade): 1997-től kezdődően a magyarul és németül tanító pedagógusok is választhatnak a román

nyelven megjelenő (matematika, fizika, kémia, biológia stb.) tankönyvek közül, és az oktatási minisztérium az országos összesítés eredményének függvényében magyar nyelvre két, német nyelvre egy változatot rendel meg lefordított formában. Természetesen ez az eredmény nem a reformirányítók „engedékenységének, kisebbségszeretetének” tulajdonítható, a háttérben az RMDSZ kormányzati szerepvállalása és az oktatási minisztériumban létrehozott, kisebbségi ügyekkel foglalkozó új államtitkárság áll.

1997. szeptember: Három új ábécéskönyv jelenik meg magyar nyelven, ezek közül kettő az ET 1993-ban meghirdetett pályázatára beküldött kéziratok fejlesztése nyomán vált elfogadott tankönyvvé. E tankönyvek szerzői tehát a magyar oktatási minisztérium (MKM) 1993-tól indult támogatási rendszerének ösztöndíjasai voltak, tankönyveik az ET pályázati rendszere támogatásával készültek.

1997. szeptember–december: 14 új, román nyelvből fordított tankönyv készül az általános iskolák III. és V. osztálya számára. A fordítást és szerkesztést az ET által szervezett és összehangolt munkacsoportok végzik. Ez azt jelentette, hogy a román állami kiadó kisebbségi szerkesztősége mellett más román kiadók (All, Teora, Corint, Sigma stb.) is megjelentethették tankönyvük magyarra fordított változatát, ezekkel a könyvekkel jelentősen bővült a magyar tankönyvek választéka.

1997. november: Megállapodás értelmében az Erdélyi Tankönyvtanács a jövőben a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége keretében működik. Elkészül az új *Szervezeti és Működési Szabályzat*, mely nagy vonalakban az 1993-ban megfogalmazott célokra és feladatokra épül. Változást jelent, hogy megszünteti az ösztöndíjas pályázati támogatás lehetőségét (az RMDSZ oktatási alelnökének „kérésére”). Az RMDSZ oktatási alelnöke határozottan ellenzi, hogy az ET kiadót hozzon létre.

1998. április: Az oktatási miniszter, Andrei Marga rendeletben szólítja fel a kiadókat tankönyvek európai kooperációban való készítésére (*Elaborarea și tipărirea manualelor în cooperare europeană*, Ordin nr. 3593/22.04.1998). A rendelet külön kiemeli azokat az országokat – köztük Magyarországot is –, melyekkel a román fél egyezményt kötött a diplomák kölcsönös elismerésére.

1998. augusztus: Tankönyvtörténeti érdekességként felvidéki szerző (Csukáné Klimó Mária) tankönyve jelenik meg az Erdélyi Tankönyvtanács gondozásában, címe: *Játsszunk játékokat, táncot, színházat!* A könyv, mely hónapról hónapra haladva a jeles napokat és népszokásokat dolgozza fel a 6–10 éves gyermekek számára, megjelenése óta kedvelt oktatási segédkönyv Erdélyben és a többi régióban, köztük Magyarországon is.

1998. szeptember: Az ET szerkesztősége és sokszorosító műhelye képes ábécéskönyvet készíten a diszlexiás tanulók számára. A szerzők, Gagy Erzsébet és Gagy József *Játékház* c. könyvüket a Meixner-féle módszer alapján, Meixner Ildikó közvetlen irányításával állították össze. A könyvet Szabó András illusztrálta. A könyvet megjelenése óta folyamatosan használják a speciális oktatásban.

1998. szeptember: Ellenőrizetlen fordításban készült tankönyvek kerülnek az iskolákba. Az V. osztály számára Turnu-Severinben kiadott matematikakönyv (Radical Kiadó) fordítása eléri a korábbi pontatlanságokat még elnéző tanárok tűrőképességének határát, kéri, követelik a tankönyv papírzúzdába küldését. Az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége és az Erdélyi Tankönyvtanács Kuratóriuma a tankönyvet *fertőző tankönyvnek* nyilvánítja, és több erdélyi magyar nyelvű napilapban óvja a tanárokat a könyv használatától. A román oktatási minisztérium kisebbségi oktatásért felelős államtitkársága (Kötő József államtitkár) kezdeményezésére miniszteri rendeletben (3643/14.04.1999.) kötelezővé teszi a kisebbségek nyelvén megjelenő tankönyvek minisztériumi ellenőrzését, és ezzel a feladattal a Kisebbségi Vezérgazgatóságot (Direcția Generală pentru Minorități) bízzák meg. A fertőzőnek nyilvánított matematikakönyvet visszavonják, és kötelezik a kiadót a könyv újrafordítására és kiadására.

1998. szeptember: A kisebbségi és ezzel a magyar nyelven folyó oktatás újabb veszteségét jelenti a zenei nevelés új romániai tanterve. Ez a tanterv már nem tesz különbséget a zenei anyanyelvek között, minden kisebbség számára kötelezővé teszi a román zenére épülő tankönyvek használatát. Az intézkedés ellen számos zenetudós és zenepedagógus is tiltakozott, ennek ellenére 1998-ban az iskolákba került a bukaresti ALL Kiadó zenei tankönyve magyar és német nyelvű fordításban is. A kisebbségi államtitkárság kezdeményezésére

a román tantervet kiegészítik a magyar zenei anyanyelvre alapozott (Szenik Ilona és Halmos Katalin által összeállított) tantervvel, de magyar zenetankönyv kiadására már nem kerül sor. A kialakult helyzet „orvoslására” az ET sokszorosító műhelyében elkészül Fórika Éva, Tomai Gyöngyi és Kiss Jolán *Á-bé-cé-dé, rajtam kezdé* c. ének-zene tankönyve az elemi iskolák 1–2. osztálya számára. A romániai oktatásban a könyv megjelenéséig nem használtak *Ének-zene* tankönyvet az első két osztályban.

1999. szeptember: A IX. osztályban az oktatás az új reformtantervek szerint kezdődik. Az új tankönyveket a tanulóknak meg kell vásárolniuk. Magyar nyelvű középiskolai tankönyv nem készül, ennek egyik oka, hogy az egyetlen magyar tankönyvszerkesztőség (az állami kiadó, EDP keretében működő szerkesztőség) szerkesztőinek az állami kiadó felmond. A kisebbségi szerkesztőség bezárása akkor történik, amikor a kiadó vezérigazgatói posztja a kormányon levő RMDSZ-t illette meg!

1999. november: Az ET szerkesztőségében elkészül a hallássérültek magyar ábécéskönyve *Brumi betűvilága* címmel. A tankönyvet a hallássérültek kolozsvári iskolájának tanárai, Kiss Csilla és Vargha Zsuzsanna írták, az illusztrációkat Makár Júlia készítette. Az ábécéskönyvet a minisztérium engedélye nélkül használják az iskolában, a könyveket az ET sokszorosítja és adja át adományként az iskola tanulóinak. A könyv megjelenését megelőző időszakban a hallássérülteket az 1970-es években iskolába küldött tankönyvekből vagy magyarországi, a speciális oktatás számára készített tankönyvekből tanították. A román oktatási minisztérium azóta sem készítette tankönyveket a speciális oktatás számára.

1999. december: Az ET szerkesztőségében és sokszorosító műhelyében elkészül a *Magyar népi kultúra* című tankönyv, melyben a szerzők, Demény István Pál, Gazda Klára, Keszeg Vilmos, Pozsony Ferenc és Tánzos Vilmos a középiskolások számára foglalják össze a magyar népi kultúrával kapcsolatos ismereteket. A tankönyv az egyetlen néprajz szakára készülő diákok felvételi vizsgájának alapanyaga.

2000. január: A Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségének elnöksége tankönyvkiadó létrehozását határozza el. A kiadó célját

nem a profit létrehozásaként határozzák meg, hanem a minőségi magyar nyelvű tankönyvek készítéseként.

2000. március: „Megszületik” az Ábel Kiadó, a Romániai Magyar Pedagógus Szövetség tankönyvkiadója.

2000. június 6.: A román oktatási miniszter 34055-ös számú rendelete jóváhagyja a magyar nyelvű oktatás új *Ének-zene* tanterveit. A tanterveket, melyek a magyar zenei anyanyelvre épülnek, Szenik Ilona és Halmos Katalin állította össze az 5–8. és 1–4. osztályok számára. A kisebbségi államtitkárság vezérigazgatója, Murvai László román nyelvű levélben közli a megyei tanfelügyelőségekkel a tanterv engedélyezését. Bár a tanterv elfogadottá válik, a minisztérium a tankönyvek készítésére csak öt év késéssel, és csak a 3–4. osztály számára ír ki versenypályázatot.

2000. szeptember–december: Sorra jelennek meg az új tanterveknek megfelelő magyar nyelvű középiskolai tankönyvek. Az első könyvek között vannak fordításban készült tankönyvek (a 9. osztályos *Földrajz*, *Biológia*, *Kémia*, illetve magyar nyelven készült könyvek, például Szende Aladár *Magyar nyelv középiskolásoknak* c. tankönyve.

2001: Az Erdélyi Tankönyvtanács gondozásában megjelenik a *Magyar népi kultúra* c. tankönyvhöz összeállított szöveggyűjtemény. A szöveggyűjtemény összeállítói: Gazda Klára, Keszeg Vilmos, Pozsony Ferenc és Tánczos Vilmos, a könyvet a számos illusztráció mellett Korniss Péter erdélyi fotói teszik tetszetősebbé. A *Magyar népi kultúra* tankönyv és szöveggyűjtemény átfogó voltával is egyedülálló tankönyves vállalkozás a Kárpát-medencei magyar tankönyvkiadásban.

2001. április: Az Ábel Kiadó szerkesztősége a magyar nyelven tanító pedagógusok által megírt középiskolai tankönyvek engedélyezését kéri az Országos Tankönyvjóváhagyó Bizottságtól. Ezek a könyvek már magyar nyelven íródnak, tapasztalt erdélyi pedagógusok munkái. Néhány cím: Tellmann Jenő: *Fizika*, tankönyv a 9. osztály számára; Kacsó Ferenc, Mátéfi István és Dáné Károly: *Matematika*, tankönyv a 10. osztály számára; Czondi János, Kassay Ildikó és Szabó Bertalan: *Matematika*, tankönyv a 9. osztály számára; Máthé Enikő, Csuka Róza: *Kémia*, tankönyv a 10. osztály számára; Fodorpataki László, Kis Erika, Kiss Tünde, Fehér Judit: *Biológia*, tankönyv a 10.

osztály számára; Kiss Éva, Almási Ildikó: *Biológia*, tankönyv a 10. osztály számára; Balázs Oldal Katalin, Kovács Barna: *Informatika*, tankönyv a 9. osztály számára.

2001. július–augusztus: a román oktatási minisztérium intézkedései a reformfolyamat végét jelentik: korlátozzák a középiskolai tankönyvek kiadását (az engedélyezett tankönyvek számát háromra szűkítik, nem hirdetnek pályázatot az új tanterveknek megfelelő tankönyvek elkészítésére, nem közölnek terveket a következő tanévre elkészítendő könyvek pályáztatására, engedélyezési határidejére, lemondásra kényszerítik az Országos Tankönyvjóváhagyó Bizottság elnökét stb.

2001. augusztus: A román Nevelési és Kutatási Minisztérium engedélyezi az Ábel Kiadó által benyújtott tankönyvek iskolai használatát, ezzel két, tankönyvtörténeti jelentőségű eseményt is jegyezhetünk:

1. 1948 óta első alkalommal engedélyeztek olyan tankönyvet, amely magyar nyelven íródott és csak magyar nyelven jelent meg (ez korábban csak a magyar nyelv és irodalom, illetve az ének-zene tankönyvei esetében volt lehetséges).

2. Első ízben engedélyezték magyarországi szerző tankönyvének romániai használatát (Szende Aladár: *A magyar nyelv tankönyve középiskolásoknak*).

2001. szeptember: Az új (2000-ben engedélyezett) tanterv alapján elkészül az első új zenetankönyv a 3. osztály számára. A tankönyv szerzői, Fórika Éva és Tomai Gyöngyi a tankönyvhöz tanítói kézikönyvet és hangkazettát is mellékeltek. A könyv, mely az ET szerkesztőségének gondozásában készült Negulescu György rajzaival, csak 2005-ben vált engedélyezett tankönyvvé, illetve ugyanabban az évben vált ingyen használatú elemi iskolai könyvvé is.

2001. szeptember–október: A román oktatási miniszter elrendeli, hogy a tanfelügyelőségek kutassanak az iskolákban használt, a minisztérium által nem engedélyezett tankönyvek után, és váltsák le azokat az igazgatókat, akik megengedik külföldről behozott tankönyvek használatát. Az intézkedés elsősorban azokra a megyékre terjedt ki, ahol a magyarok számaránya nagyobb: Kovászna, Hargita,

Maros, Kolozs, Bihar stb. Az oktatási miniszter és a miniszterelnök nyilatkozataiból kiderült, hogy „*féltik a tanulókat a magyarországi történelemkönyvek tudatromboló hatásától*”.

2001. szeptember 17.: A tanévkezdés napján a magyarul tanuló első osztályosok padjára a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége és az Apáczai Közalapítvány jóvoltából ajándék taneszközcsomag kerül. A csomagban található egy munkáltató tankönyv két kötete is, az *Egyszer volt egy meg egy* című számtankönyv (szerző: Baka Judit, illusztrációk: Makár Júlia), amely hiánypótló szerepet is betöltött, ugyanis a román minisztérium által nagy késéssel megrendelt matematikakönyvek csak novemberben kerülhettek az iskolába. A tankönyv később minisztériumi engedéllyel az egyik legérdekesebb és legsikeresebb magyar matematika-tankönyvvé válik, ugyanis a számtani ismereteket minden lecke esetében magyar gyermekvers, kiszámoló, meserészlet vagy gyermekdal vezet be, ezzel a könyv a kisebbségi helyzetben hiánypótló funkciót is betölt: az anyanyelvi kultúra (a nyelvi és zenei anyanyelv) ápolását is szolgálja.

2001. november: A Bákó megyei hatóságok betiltják a klézsei csángó gyermekek magánháznál történő anyanyelvi nevelését, oktatását. Az érvelés ezúttal a szokottnál is cinikusabb: egészségügyi megfontolásokból, a gyermekek érdekében nem engedik, hogy a kisdíjakok magyar nyelven írni, olvasni tanulhassanak.

2001–2002: Sorozatban jelennek meg az ET pályázatára megírt és az Ábel Kiadó által kiadott középiskolai tankönyvek, új szerzők és szerzőcsoportok jelentkeznek az ET szerkesztőségében 9., 10., 11. és 12. osztály számára készült kézírataikkal. Ötven év után első ízben sikerül magyar nyelven megírt közismereti tankönyvsorozatokat kiadni, engedélyeztetni és iskolákba juttatni. Bebizonyosodik, hogy az erdélyi magyar pedagógusok képesek önálló módon tankönyveket írni, szerkeszteni és kiadni. Néhány az új címek közül: Darvai Béla és Kovács Zoltán: *Fizika*, tankönyv a 10. o. számára; Tellmann Jenő: *Fizika*, tankönyv a 11. osztály számára; László F. Csaba: *Műszaki rajz*, tankönyv a 9. osztály számára; András Szilárd, Csapó Hajnalka és Szilágyi Jutka: *Matematika*, tankönyv a 11. o. számára; Kovács Barna: *Informatika*, tankönyv a 10. osztály számára; Ignát Judit, Incze Katalin és Jakab Irma-Tünde: *Informatika*, tankönyv a 9. osztály számára;

Borsos Szabolcs és Pápai József: *Vallástörténet*; Balázs Márton és Hatházi Annamária: *Matematikai analízis*, tankönyv a 11. osztály számára; Farkas Miklós és Mezei Elemér: *Matematikai analízis*, tankönyv a 12. osztály számára; Farkas Miklós: *Algebra*, tankönyv a 12. osztály számára.

2002. december: Az évek óta hiányzó (az oktatási minisztérium által diszkriminatív módon kezelt) *Ének-zene* tankönyvek pótlására az ET szerkesztősége elkészíti az első gyermekdal-gyűjteményét, a Halmos Katalin által összeállított és Negulescu György által illusztrált *Dalokönyv*-et. A könyv színes kiadásban, a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségének ajándécsomagjába is bekerül, melyet az 1. osztályos gyermekek kapnak meg 2002. karácsonyára.

2003: A minisztérium újra megváltoztatja a tanterveket, és új tankönyv-engedélyezési és közbeszerzési kritériumokat dolgoz ki. Az új tantervek csak nagy késéssel kerülnek nyilvánosságra, a tankönyv-engedélyezési feltételek pedig minőségelleneseké válnak azzal, hogy a tankönyv ára kizáró feltétel: azt a könyvet, melynek ára 30%-kal nagyobb az engedélyezésre beadott legolcsóbb könyvnél, kizárják az értékelési és engedélyezési folyamatból. Az intézkedés a következő négy évben kedvezőtlenül érinti mind a román, mind a kisebbségek nyelvén folyó oktatás tankönyveinek minőségét, egyrészt azzal, hogy alkalmat nyújt a tisztességtelen versenyre (melyet egyes kiadók ki is használtak), másrészt azért, mert a kiadók a legolcsóbb könyvkészítési módokat választották. A minisztériumi kiírások előre megszabták, hogy melyik könyv legyen színes, legkevesebb hány oldalt kell tartalmaznia a könyvnek, hány illusztráció legyen egy-egy oldalon stb., tehát a szakhatóság a tankönyvkiadás történetében példátlan módon beavatkozott (és beavatkozik a mai napig) a tankönyvkészítés szakmai kérdéseibe.

2003: Az új tantervek kedvezőtlenül érintik az általános iskolai *Magyar nyelv és irodalom* oktatását is, mivel a (hosszú idő után) elkészült új 5–9. osztályos *Magyar nyelv és irodalom* tanterveket a minisztérium illetékesei a 7. osztálytól kezdődően vezetik be, az 5–6. osztályosok tehát a régi tanterv szerint készülnek, 7.-től pedig áttérnek az új tantervre. A felemás intézkedés oka az lehetett, hogy ezáltal elkerülték az 5.-es és

6.-os tankönyvek kötelező cseréjét, pénzt spórolnak meg a magyar tanulók rovására! Ez az intézkedés a mai napig érvényben van, így van tanár, aki az 5. osztálytól kezdődően az új tanterv szerint tanít (az 5. osztályban tanítja Petőfi Sándor *János vitéz*-ét, és van, aki a régi tantervet követi az iskolában meglévő régi tankönyvek alapján (és 6.-ban tanítja a *János vitéz*-t).

2003. március: A Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége pedagógiai, szakmai folyóiratot indít *Magiszter* címmel. A szaklap az 1944-ben megszakadt erdélyi magyar pedagógiai folyóiratok sorában a 72. A lap, mely évente négy számmal jelenik meg, számos tankönyvkritikai, tankönyvelméleti írásnak is teret ad.

2003. augusztus: Tankönyvtörténeti újdonság: tanáruk irányítása mellett egyetemi hallgatók írnak tankönyvet az ET felkérésére. Az *Informatikai ábécé* a középiskolák 9. és 10. osztálya számára készült, a romániai számítástechnikai tantervek alapján, a tantervet túllépő, ám a diákok számára fontos és hasznos ismeretekkel. A könyv megírását Ionescu Klára egyetemi adjunktus irányította, a szerzők: Avornicului Mihály, Buzogány László, Lukács Sándor, a tankönyv anyanyelvi lektora pedig Kónya Klára, aki magyarnyelv-szakos egyetemi hallgatóként vett részt a tankönyv nyelvi ellenőrzésében. A tankönyvszerzők a következő években is folytatták munkájukat, így 2006-ig teljes középiskolai és szakiskolai tankönyvcsaládot készítettek, nemcsak számítástechnikai könyveket, hanem a romániai középiskolai oktatásban használt programozási könyveket is írtak, melyek a román minisztérium tankönyvértékelő bizottsága részéről a legmagasabb pontszámot érték el a minőségi kategóriában. Az Ábel Kiadó által megjelentetett tankönyveket néhány magyarországi iskolában is használják. Avornicului Mihály ma már a Babeş-Bolyai Tudományegyetem fiatal oktatójaként több egyetemi jegyzetet is megjelentetett, melyek az ET sokszorosító műhelyében készültek.

2003. december: Az ET szerkesztőségében elkészül a Gáspár Attila által összeállított népdalgyűjtemény első kiadása *Mint rozsmaring a jó földben* címmel. A 9–15 éves tanulók számára készült kötet, mely közel 300 magyar gyermekdalt és népdalt tartalmaz, az általános

iskolai ének-zene oktatás számára jelent fontos, nélkülözhetetlen segédletet.

2004. január: *Ki játszik ilyet* címmel mozgásos és népi gyermekjátékok gyűjteménye jelenik meg az ET és az Ábel Kiadó gondozásában. A népi hagyományokra épülő játékgyűjtemény a tanítók számára kíván segítséget nyújtani. A kötetet Baka Judit állította össze.

2004. szeptember: A Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségének kérésére minden erdélyi magyar iskola vagy magyar tagozat megkapja az ET gondozásában 2000 példányban kiadott *Ének-zene* tanterveket tartalmazó füzeteket. Erre azért került sor, mert a minisztérium nem tette lehetővé, hogy a tanítók és zenetanárok megismerhessék a magyar oktatás számára készült tanterveket.

2005. február 16.: A román oktatási minisztérium a 3. osztályos és 10. osztályos tankönyvek értékelésére és beszerzésére kiírt pályázati tárgyaláson (melyet Kötő József, a minisztérium kisebbségi ügyekért felelős államtitkára nyitott meg) a tankönyv-engedélyező bizottság román vezetője kizárja a versenyből és ezzel az értékelési-engedélyezési folyamatból a magyarul megírt középiskolai és szakoktatási könyveket, az Ábel Kiadó 10 magyar nyelvű közismereti (*Fizika, Matematika, Informatika, Számítástechnika* stb.) tankönyvét. A bizottság elnöke formai okokra hivatkozik: a meghirdetett könyvek címe román nyelven volt megfogalmazva, a pályázaton elutasított könyvek címe pedig magyar. Bár azt ígérik, hogy a magyar nyelvű könyveket is pályáztatják, ez a későbbiekben nem történik meg, a minisztérium csak az elfogadott román tankönyvek közül enged választani.

2005. augusztus: *Irodalmi szövegyűjtemény* készül el az ET szerkesztőségében. A kötetet, mely az új *Magyar nyelv és irodalom* tanterv alapján készült, Bara Katalin és Csutak Judit állította össze. A 11. és 12. osztályok számára kiadott két kötetet az Ábel Kiadó a Román Kormány Interetnikus Kapcsolatok Hivatalának és a Communities Alapítvány segítségével eljuttatta minden romániai magyar középiskolába.

2005. szeptember: Az új tanévben az új tanterv szerint kezdő középiskolai és szakiskolai 10. osztályosok számára a minisztérium

nem biztosít magyar nyelvű tankönyveket. Az RMDSZ oktatási irodája Lakatos András alelnök vezetésével megpróbálja irányítani az engedélyezett román tankönyvek lefordítását. Ez egy igen bizarr helyzethez vezet: az erdélyi tankönyvkiadás történetében első ízben egy pártiroda (illetve egy pártfunkcionárius) adja meg a *nyomtatásra alkalmas* (BT = *bun de tipar*) engedélyt! A nagy késéssel elkészült tankönyvek részben a sietség miatt, részben a fordítást vállaló kiadók hozzá nem értése miatt nyelviileg sem a legmegfelelőbbek.

2005. szeptember: Az Ábel Kiadó tankönyvei a tanévnyitásra időben elkészülnek, és a minisztériumi engedély hiányának dacára is sikeres, a tanárok és diákok által használt tankönyvekké váltak. Kiadásukat civil szervezet (ET) felügyelte.

2005. december: Elemi iskolások számára készített gyermekdal- és gyermekjáték-gyűjtemény jelenik meg *Tűcsöke koma, gyere kei* címmel. Az összeállítást a zenetankönyvek pótlására készítette Petres Csaba zenetanár.

2005: Az általános iskolai tantervek átdolgozása a 4. osztályos tantervek és tankönyvek megjelenése után megszakad, csak a középiskolai 11. és 12. osztályos tanterveket dolgozzák át a következő két évben (2006-ban és 2007-ben). A minisztériumból kiszivárgott hírek szerint teljes közoktatási tanterves átalakítást terveznek. A munkát várhatóan 2008-ban kezdik.

2006. március: A felsőoktatási jegyzetek sorában *Testnevelő tanári kézikönyv* készül el az ET szerkesztőségében, a szerző: Makszin Imre magyarországi egyetemi tanár. A könyv a romániai magyar testnevelő tanárok mellett az egyetemi hallgatók számára is fontos ismereteket nyújt többek között a helyes magyar testnevelési terminológia használatához.

2006. augusztus: Háromnyelvű, angol–magyar–román *Informatikai szótár* készül el oktatási segédletként az ET szerkesztőségében. A szótár közel 30 ezer programozási és számítástechnikai szakterminust ad meg a három nyelven. Ezzel a szótárral új sorozatot indít az Ábel Kiadó: az oktatási szakszótárak sorozatát. Az előkészületben levő gyűjtések az informatika- és matematika-szótárakon kívül: földrajz, fizika, biológia, történelem, testnevelés.

2006. szeptember: Elkészül Fejér Kálmán szatmári zenetanár *Szolfézs* tankönyve a zeneiskolák első osztálya számára. 1990 után ez az első magyar nyelven megírt zeneiskolai tankönyv, melyet az ET szerkesztősége adott ki.

2006. december: Új egyetemi jegyzetek és tankönyvek sorozata jelenik meg az ET szerkesztésében, melyekkel tovább bővül az elmúlt 10 évben kiadott felsőoktatási jegyzetsorozat. Néhány cím: Fóris-Ferenczi Rita: *Anyanyelv-pedagógia*; Bakk-Miklósi Kinga: *Pszicholingvisztikai alapozás*; Birta-Székely Noémi: *Tanárok pedagógiai műveltsége*; Simoncsics Péter: *Chrestomathia hungarica*; Máthé Dénes: *Bevezetés a retorikába*; Nagy Ágnes: *Könyvvizsgálat*; Nagy Ágnes: *Gazdasági elemzés*; Avornicului Mihály: *Programozási nyelvek és környezetek*.

2007. január: A szakszótárak sorában megjelenik a *Román–magyar* és *Magyar–román matematika-szótár*, mely a matematikatudomány közös felsőoktatásban használt terminológiai gyűjteményeként elsősorban a tanulók és a tanárok számára kíván segítséget nyújtani.

2007. március: A 231-es számú miniszteri rendelettel létrejön az országos tanterves, értékelési és tankönyv-engedélyezési központ (CNCEIP, *Centrul Național pentru Curriculum și Evaluare în Învățământ Preuniversitar*).

2007. június: Új felsőoktatási tankönyvként megjelenik Fodor László *Neveléstudomány* c. egyetemi tankönyve.

2007. szeptember: *Tarka madár* címmel kisiskolások számára készített zenetankönyv (164 könnyű darab furulyára) jelent meg Petres Csaba zenetanár munkájaként az ET gondozásában. A könyv jól kiegészíti az 1998-tól elkészült hangszer- és zeneoktatási tankönyvek sorozatát. Néhány cím az ET által szerkesztett és kiadott hangszeroktatási könyvek közül: Filip Ignác: *Furulyaiskola* és *Furulyamuzsika* (mindkettő tanítóképzős diákok számára); Gáspár Attila: *Gitáriskola*; Fejér Kálmán: *Szolfézs példatár – magyar népi dallamok*.

2007. december: Az ET szerkesztőségében elkészül az új tantervnek megfelelő 5. osztályos *Magyar nyelv és irodalom* tankönyv. Cs. Nagy Lajos és N. Császi Ildikó magyarországi szerzők az ET pályázatára küldték be munkájukat 2005-ben.

2008. január: A minisztérium honlapján megvitásra közzéteszik az új tankönyvértékelési kritériumrendszert.

2008. február: Az ET szerkesztőségébe kerül Fórika Éva és Nagy Ibolya zenetanárok középiskolai zenetankönyve. A tervezett tankönyv az első magyar nyelven megírt romániai középiskolai zenetankönyvként kerülhet a 9. osztályos tanulók kezébe.

2008. február 25.: A román oktatási minisztérium kisebbségi államtitkárságának tankönyvekért felelős igazgatója (Kacsó Gabriella) kérdésünkre, hogy mire kell felkészülni a tankönyves fejlesztés terén, a következő választ adta: „*Semmiféle stratégiánk nincs a tankönyvekre vonatkozóan.*”

2008. március 7.: Halmos Katalin kolozsvári zenetanárt, a magyar zenetantervek egyik szerzőjét a CNCEIP levélben szólítja fel, hogy március 10-én vegyen részt Bukarestben az 5–8. osztályos énekzene tantervek átszerkesztésén (revizuire). A levélből nem tűnik ki, hogy egy önálló, a magyar zenei anyanyelven alapuló tanterv újrafogalmazására kéri fel, vagy a romániai 5–8. osztályos zenetantervek átszerkesztésére, készítésére. Ma még nem tudhatjuk, hogy a tantervkészítéssel (is) megbízott iroda új vezetőivel, a tanterves bizottságok tagjaival újra meg kell küzdeni azért a jogért, hogy önálló tanterv alapján tanulhassanak gyermekeink, vagy ez „magától értetődő” joga a magyar (vagy más) kisebbségnek. Ezek a kételyek, melyeket nemcsak a tantervek készítésébe bevont magyar pedagógusok fogalmaznak meg, arról tanúskodnak, hogy az oktatásirányítás erősen központosított, hanem arról is, hogy a kisebbségek nem rendelkeznek autonómiával saját oktatásuk tervezésében. Ezt sem a törvény, sem a törvény alkalmazásához készült metodológia nem biztosítja. A „kivívott” eredmények egyediek, melyekért minden alkalommal újra és újra meg kell küzdeni.

Az erdélyi magyar nyelvű oktatás minőségének egyik alapvető feltételeként csakis a tantervezéssel kezdődő oktatási autonómiát (és az ehhez kötődő önálló tankönyvfejlesztési, tankönyvellátási gyakorlatot) említhetjük. Az oktatási autonómia nem téveszthető össze egy, a kisebbségi érdekeket föl vállaló párt kormányzati szerepvállalásával. A politikai alkuk nyomán kialakult helyzetek számos esetben az

oktatás minőségi romlását eredményezték. Abban az esetben, ha a nemzeti közösségek oktatási és kulturális autonómiájának meglévő elemeiért pártfunkcionáriusok felelnek, akkor a fő közösségi cél, a gyermekek oktatásának minősége könnyen politikai vagy gazdasági érdekeknek esik áldozatául.

A tantervezés autonómiája a kisebbség nyelvének, kultúrájának és sajátos helyzetének figyelembevételét jelenti a tantárgyi szerkezetet, az óraszámot és az oktatás tartalmát illetően, az anyanyelv és az ország nyelvének oktatásában, a történelem és zene oktatásában stb., mindabban, ami az azonosságtudat, az önbecsülés, az önbizalom kialakulásában szerepet játszik.

A tankönyvellátás autonómiája a tanító, tanár, illetve a szűkebb közösség döntési jogát kell hogy jelentse: azt, hogy a megfelelően széles keretek között engedélyezett tankönyvek közül a pedagógus, illetve a tanulók és szülők választhassanak, és nem valamilyen központi hivatal, politikai párt.